

Diskriminace a násilí motivované sexuální orientací nebo genderovou identitou: Online šetření mezi LGBT+ lidmi v Česku¹

BENJAMIN PETRUŽELKA²

In IUSTITIA, o.p.s, Lékařská fakulta Univerzity Karlovy

VÁCLAV WALACH

In IUSTITIA, o.p.s, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

KLÁRA KALIBOVÁ

In IUSTITIA, o.p.s

Discrimination and crime motivated by sexual orientation or gender identity: Online survey among LGBT+ people in Czechia

Abstract: There is a lack of information concerning discrimination and crime motivated by sexual orientation or gender identity in the Czech Republic. This paper aims to contribute to existing knowledge on sexual/gender discrimination and hate crime as experienced by LGBT+ people. It is based on data acquired via online survey. A large part of respondents reported sexual/gender discrimination during both their lifetime (63 %) and in last 12 months (23 %). The prevalence of hate crime is even higher. 89 % respondents were victimized during their lifetime and 51 % respondents in the last 12 months. Fewer respondents reported at least one case of victimization to the police (6 %) or non-governmental organizations (24 %). The findings draw attention to the discrepancy between the high prevalence of hate crime victimization and the low number of respondents who decided to report their victimization.

Keywords: hate crime; discrimination; LGBT+; sexual orientation; gender

¹ Tento článek byl podpořen z projektu Evropského fondu pro regionální rozvoj „Kreativita a adaptabilita jako předpoklad úspěchu Evropy v propojeném světě“ v rámci grantu č. CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734; z programu institucionální podpory Univerzity Karlovy Progres č. Q06/LF1; a Programu malých grantů Velvyslanectví USA v České republice v rámci projektu „Making Hate Crime Visible 2018“, který získala organizace In IUSTITIA. Dále děkujeme respondentům a respondentkám, našim kolegyním a kolegům z In IUSTITIA, kteří se zasloužili o šíření dotazníku, organizacím, které dotazník zveřejnily na svých profilech a webech, a jednotlivcům, kteří dotazník dále šířili. V neposlední řadě si velké poděkování zaslouží anonymní recenzenti/recenzentky, kteří se svými návrhy a připomínkami významně zasloužili o zlepšení kvality této studie. Veškeré případné nedostatky jsou pochopitelně jen naší zodpovědností.

² Případnou korespondenci zasílejte na e-mailovou adresu: benjamin.petruzelka@in-ius.cz.

Úvod

Výzkumy veřejného mínění poukázaly na pokles předsudků vůči sexuálním a genderovým menšinám v posledních desetiletích v české populaci (Čížek, Šmídová & Vávra, 2017, s. 40–42; Hlad'o, 2016). Situace v oblasti lidských práv gayů, leseb, bisexuálních osob a transgender lidí (dále jen „LGBT+“³) však není všemi vnímána jako uspokojivá (srov. např. Guatsi & Bustikova, 2019; IGLA-Europe, 2019; KVOP, 2019; Nedbálková, 2016). Vedle absence legalizace stejnopohlavního manželství či adopce dětí stejnopohlavními páry bývá v této souvislosti uváděna také nedostatečná ochrana před diskriminací a zejména násilím z nenávisti, tj. násilím, jež je motivováno předsudky útočníka vůči skupině osob, kterou v jeho očích napadený reprezentuje, a jež se projevuje různými formami, od slovního napadání a psychického nátlaku po útoky na majetek a fyzické násilí (Kalibová, Pawlik & Bihářiová, 2016, s. 9).

Jedním z důvodů nedostatečné ochrany LGBT+ je chybějící právní úprava, která by jako trestné činy z nenávisti umožnila kvalifikovat útoky z důvodu sexuální orientace a genderové identity (dále jen „SOGI“). Nezohlednění těchto pohnutek jako specifických chráněných charakteristik ve skutkových podstatách trestných činů vytváří nerovnost mezi skupinami ohroženými nenávistným násilím. Zatímco rasa, národnost, příslušnost k etnické skupině, politické přesvědčení nebo náboženské vyznání může být podmínkou trestnosti anebo okolností zvyšující trestní sazbu, SOGI takovým způsobem být využity nemohou.⁴

Částečně na tento problém reagovala novelizace trestného činu Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 trestního zákoníku), kterou v roce 2016 připravilo Ministerstvo spravedlnosti a která měla výčet chráněných charakteristik rozšířit o „sexuální orientaci“ a „pohlavní identitu“. Nicméně Poslanecká sněmovna novelizaci nepodpořila (In IUSTITIA, 2016, s. 15). I kdyby ji však přijala, znamenalo by to zajištění ochrany pouze na úrovni verbálních útoků. V případě trestných činů, které se vyznačují fyzickým násilím a které mají nenávistnou pohnutku obsaženu v kvalifikované skutkové podstatě, by nerovnost v ochraně různých společenských skupin přetrvávala.

Chybějící zakotvení SOGI v trestním zákoně se rovněž negativně promítá do možnosti získávat informace o těchto trestných činech z nenávisti prostřednictvím rezortních statistik (srov. Pracovní skupina..., 2007, s. 25–26). Evidenčně-statistický systém kriminality Policie ČR sice umožňuje sledovat trestné činy spáchané proti LGBT+, ale bez ohledu na předsudečnou pohnutku. Trestné činy spáchané z důvodu

³ „Symbol ‚+‘ umožňuje zařadit další různorodá určení vlastní sexuální orientace, identity či případnou sexuální nevyhraněnost“ (KVOP 2019, s. 7). Pro reflexi potenciálních limitů v případě používání termínu „LGBT+“, a to především s ohledem na produkci meziskupinových nerovností, viz Moran (2015) a Pickles (2019).

⁴ Výjimku mezi trestnými činy z nenávisti představuje pouze trestný čin Podněcování nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356), který postihuje také útoky z důvodu třídy či příslušnosti k „jiné skupině osob“, kam lze zařadit též útoky kvůli SOGI. Blíže k české právní úpravě trestných činů z nenávisti, viz Kalibová (2017).

SOGI nejsou sledovány ani analyzovány. Informace o nenávistném násilí a diskriminaci, které jsou motivovány SOGI, jsou dostupné zejména díky výběrovým šetřením (Pechová, 2009, 2010; FRA, 2014; KVOP, 2019; Pavlica et al., 2019), případně analýzám internetových diskusí (Zavoral, 2015a, 2015b) a kvalitativním studiím (Hunt & Špatenková, 2011; Novotná, 2016).

Tato studie chce k této zatím velmi omezené informační základně přispět. Za svůj cíl si klade popsat prevalenci diskriminace a násilí (viktimizaci) motivovaných SOGI a míru oznamování napadení policii a nevládním neziskovým organizacím na základě dat získaných pomocí online šetření. Zejména se studie zaměřuje na zkušenosti s nenávistnými útoky a jejich analýzu rozpracovává nad rámec výzkumů realizovaných v českém prostředí. Vybrané útoky jsou ilustrovány popisem událostí, které byly od respondentů získány prostřednictvím otevřené otázky. V závěru jsou výzkumná zjištění shrnuta a diskutována s ohledem na politická opatření k odčinění nerovnosti existující v ochraně různých ohrožených skupin a na možné směry dalšího kriminologického výzkumu.

Konceptualizace diskriminace a násilí motivovaných SOGI

Diskriminace a napadání lidí s nedominantní SOGI sahá hluboko do minulosti a i dnes je na řadě míst jejich útlak zakomponován v právním řádu (Iganski & Levin, 2015, s. 17–22). Právní ochrana před útoky proti LGBT+ lidem představuje poměrně nedávnou inovaci, a to i v kontextu ochrany před trestnými činy z nenávisti, která se utvářela především ve vztahu k rasistickému či xenofobnímu násilí. Z toho důvodu se o SOGI hovoří jako o chráněných charakteristikách druhé úrovně (Jenness & Grattet, 2001, s. 97).

Spolu s Herekem (1990, s. 316–317) lze nenávistné útoky i diskriminaci proti LGBT+ lidem konceptualizovat jako „logickou, i když extrémní extenzi heterosexismu“, jež vymezuje jako „ideologický systém, který odmítá, očerňuje a stigmatizuje jakoukoli neheterosexuální formu chování, identity, vztahu či společenství“. Jinak řečeno, heterosexismus odkazuje ke společensky sdíleným „představám o genderu, mravnosti a nebezpečí, na jejichž základě jsou homosexualita a sexuální menšiny definovány jako deviantní, nemorální a ohrožující“ (Herek, 2004, s. 15). V tomto smyslu je heterosexismus kulturní ideologií, která sociálně znevýhodňuje skupiny s neheterosexuální orientací a ospravedlňuje použití různých institucí a praktik k jejich marginalizaci a opresi, včetně jazyka, zákonů, diskriminace a násilí. Ideologie heterosexismu *dělá* homosexualitu a bisexualitu podřadnou, zavrženímhodnou, ne-li zločinnou (srov. Woods, 2017).

Sexualita však představuje pouze jedno hledisko konceptualizace diskriminace a předsudečných útoků proti LGBT+ lidem. Jak upozorňuje Moran (2015, s. 269, kurzíva původní), koncept „*transgender* zrovna nezapadá mezi kategorie dlouhodobě asociované se „sexualitou“. Zatímco sexualita pojednává o emocionální či intimní přitažlivosti mezi lidmi, gender se týká forem jednání, které jsou považovány za

přináležející pohlaví, které bylo člověku přisouzeno při narození (Woods & Herman, 2015, s. 279).⁵ Stane-li se heterosexuality normou – společensky závazným a závažným vztahem, jenž je akceptován jako „normální“ –, hovoříme o heteronormativitě (Lind, 2013). Heterosexismus je často spojován s heteronormativitou, stejně jako normativní očekávání ohledně genderových identit a jejich projevů (Jackson, 2006). Co narušuje předpoklady jako, že muži přirozeně touží po ženách a obráceně nebo že existují pevně dané způsoby, jak by se ženy a muži měli chovat, tomu je vyhrazena pozice „nenormálního“ a nezářídka i neakceptovatelného. Transgender osoby, bez ohledu na jejich sexuální orientaci, heteronormativitu zpochybňují tím, že neodpovídají dominantním představám o maskulinitě a feminitě.

Heterosexismus a heteronormativita společně utvářejí sociokulturní kontext, kde se diskriminace a násilí motivované SOGI odehrávají. Samy o sobě však nevysvětlují, proč a v jaké podobě tato jednání vznikají. Stotzer (2014, s. 55–58) analyzovala zatím poměrně limitované vědění v oblasti násilí motivovaného SOGI, přičemž za nejpřesvědčivější označila kombinaci tří typů vysvětlení: individualistické, interpersonální a sociokulturní (srov. Smyth & Jenness, 2014, s. 410–415). Obrana před vlastními homosexuálními touhami, potřeba dokázat svou mužnost vrstevníkům, existence anti-LGBT+ zákonů nebo prosazování genderové rovnosti, to jsou jen některé proměnné, u nichž byla prokázána souvislost s násilím motivovaným SOGI. Z hlediska viktimizace konkrétních jedinců se jeví jako významná zejména vizibilita a dostupnost potenciálních obětí, ať se týká účasti na demonstracích za práva LGBT+ lidí, zdržování se na místech asociovaných s LGBT+, anebo „femininního“ chování u mužů a „maskulinního“ chování u žen. Tyto faktory zvyšují riziko nenávistného napadení LGBT+ lidí.

Dopady násilí motivovaného SOGI jsou empiricky doloženy mnohem lépe. Obecně patří vztah mezi menšinovými SOGI a mentálním zdravím k častým výzkumným tématům (např. Bostwick et al., 2014; Herek & Gartness, 2007; Russell & Fish, 2016). Horší zdravotní stav identifikovaný u neheterosexuálů a transgender osob často souvisí s vystavením diskriminaci a nenávistnému násilí (srov. Burgess et al., 2007; Cramer et al., 2012; Herek, 2009; Meyer, 2010). U obětí, ale i u přímo neviktimizovaných LGBT+ osob, byly častěji diagnostikovány následky v podobě deprese, strachu, úzkosti, naštvanosti, ztráty důvěry, sebenenávisti a sklonů k sebevraždě (Stotzer, 2014, s. 53–45; Plumm & Leighton, 2019, s. 185–188; Walters et al., 2019).

⁵ Pro srovnání, Kancelář veřejného ochránce práv (dále jen „KVOP“) definuje genderovou (pohlavní) identitu jako „zařazení sebe sama ke konkrétnímu genderu, jež však může, ale i nemusí odpovídat biologickému pohlaví, jež bylo člověku přiřazeno při porodu na základě vnějších pohlavních znaků. K genderové identitě náleží vnímání vlastního těla i projevy jako řeč, chování, oblékání, trávení volného času, preference zastávaných rolí apod.“ zatímco sexuální orientaci jako „trvalé zaměření citové a sexuální náklonnosti (přitažlivosti) k mužům, ženám či oběma pohlavím“ (KVOP, 2019, s. 6, 8).

Výzkum diskriminace a násilí motivovaných SOGI v českém prostředí

Výzkumy orientované na zkušenosti s diskriminací a nenávisťou viktimizací na straně LGBT+ osob byly zatím v českém prostředí realizovány jen omezeně. Existující studie častěji využívaly online šetření, které byly šířeny za pomoci LGBT+ spolků, sexuologických ordinací, webových stránek a sociálních médií (Pechová, 2009; FRA, 2014; KVOP, 2019; Pavlica et al., 2019). Co do výzkumného cíle se soustředily hlavně na zjištění prevalence určitých typů jednání, které byly nepřátelsky zaměřené proti LGBT+ lidem na celospolečenské úrovni (viz tabulku č. 1).

Tabulka 1. Prevalence zkušeností s diskriminací a násilím u LGBT+ osob ve výzkumech v ČR

		Diskriminace	Obtěžování	Fyzické napadení	Sledované období
Pechová, 2009	N	279	177	55	V posledních 5 letech
	%	56	35	11	
		Diskriminace a obtěžování	Obtěžování a urážení	Fyzické/sexuální napadení a vyhrožování násilím	
FRA, 2014	N	N/A	N/A	N/A	V posledních 12 měsících/v posledních 5 letech
	%	36 / N/A	20/47*	N/A / 26*	
KVOP, 2019	N	N/A	N/A	N/A	V posledních 5 letech
	%	33	55*	15*	
		Diskriminace, šikana a ponižující chování			
Pavlica et al., 2019	N	286			Kdykoli v životě
	%	72			

Pozn.: N/A - neuvedeno; * Podíl útoků motivovaných sexuální orientací nebo genderovou identitou od 56 % do 63 %.

Uvedený přehled výzkumných zjištění ukazuje, že podstatná část LGBT+ osob má zkušenost s diskriminací a násilím motivovanými SOGI. Zatímco diskriminace dosahuje prevalence až 56 % (Pechová, 2009), u obtěžování a fyzického násilí se jedná až o 55 % (KVOP, 2019), respektive 26 % (FRA, 2014). A zaměříme-li se na výsledky studie Pavlici et al. (2019), kteří zkoumali transgender osoby spolu s nebinárními a intersex lidmi (k zastoupení identit v jednotlivých studiích viz níže), lze se setkat i s 72% prevalencí.⁶ Při interpretaci a zvláště komparaci uvedených hodnot je však třeba reflektovat rozdíly v metodologii či nastavení jednotlivých výzkumů, jako je především definování analytických kategorií, různé ohraničení sledovaného období, stupeň specifikace vybraných zjištění a pokrytí souvisejících témat (např. typ

⁶ KVOP (2019, s. 36) udává 86% prevalenci diskriminace v posledních pěti letech z důvodu SOGI u transgender osob.

pachatele nebo oblasti života či lokace, kde se diskriminace a násilí motivované SOGI staly).

Pokud jde o analytické kategorie, Pavlica et al. (2019) pracovali s poměrně širokou koncepcí, kombinující jak diskriminaci, tak násilí. Naopak Pechová (2009) rozlišovala mezi diskriminací, obtěžováním a fyzickým napadením. KVOP (2019) svůj výzkum koncipovala s přihlédnutím k možnosti porovnat výsledky s dříve provedeným výzkumem Agentury Evropské unie pro základní práva (dále jen „FRA“) (FRA, 2014).⁷ Přestože byly některé limity tohoto výzkumu, jako je například nedostupnost některých relevantních dat za ČR, kompenzovány, v jiných případech byly reprodukovány. To se týká zejména vymezení kategorie „diskriminace a obtěžování“, jež znemožňuje jednoznačné odlišení diskriminace a nenávistného násilí. Nadto se FRA soustředila spíše na násilí proti LGBT+ osobám jako takové, tj. bez zohlednění pohnutky. Respondenti byli na přítomnost SOGI dotázáni pouze v případě nejzávažnějšího útoku, jehož se stali v posledních pěti letech obětí. O jejich přítomnosti v něm bylo jednoznačně přesvědčeno od 56 do 63 % v závislosti na tom, o kterou z pohnutek a forem útoku se jednalo (KVOP, 2019, s. 54–55).

Rozdíly napříč studii existují také v oznamování zkušeností s diskriminací a násilím policii i jiným aktérům. Nejobsáhlejší data nabízí studie KVOP. Naprostá většina dotázaných (91 %), kteří se stali obětí diskriminace nebo obtěžování v posledních pěti letech, nikomu tuto svou zkušenost nereportovala. Jako hlavní důvody byly uvedeny: příliš triviální, nestálo to za to; oznámením diskriminace by se nic nezměnilo; byl/a jsem příliš znechucen/a a rozrušen/a, neměl/a jsem sílu to dále řešit; a nevěděl/a jsem, jak, kam a na koho se obrátit. Oznamující respondenti se nejčastěji obrátili na policii, pedagogický personál školy a nevládní neziskové organizace. Přes tři čtvrtiny oznamujících vyhodnotilo výsledek řešení problému jako neúspěšné (KVOP, 2019, s. 41–43). FRA uvádí prevalenci u českých dotázaných ještě nižší. Poslední případ diskriminace v přístupu ke službám a v zaměstnání oznámila jen 4 % (FRA, 2014, s. 48). V ostatních studiích nebyly údaje za oznamování diskriminace zveřejněny.

Násilí bylo oznamováno v podobné míře. Podle KVOP svůj poslední nejzávažnější případ napadení či vyhrožování násilím ohlásilo policii 13 % respondentů, kdežto u obtěžování to byly jen 3 %. Jedná se přitom ještě o menší podíly, než které zaznamenala FRA: 19 % u násilí a vyhrožování, 5 % u obtěžování. Hlavními důvody byla malá závažnost, nedůvěra v policii a přesvědčení, že by oznámení oběti nijak nepomohlo (KVOP, 2019, s. 55–56). Pechová (2009, s. 7) uvádí prevalenci u oznamování policii jen v případě fyzického násilí, jehož se stali obětí gayové. Ze 41 jich policii kontaktoval jediný. Pavlica et al. (2019) se oznamováním incidentů nezaobírali.

Dále se uvedené studie liší v počtu respondentů, omezení spodní hranice jejich věku, zastoupení různých identit z hlediska SOGI, jakož i doby trvání sběru dat. Nejvyšší počet respondentů mají výzkumy FRA a KVOP, ale odlišují se co do spodní

⁷ Mimochodem, Pechová (2009) svá zjištění srovnává s výzkumem Procházky et al. (2003), respektive vůbec první českou studii diskriminace a nenávistného násilí proti LGBT+ lidem.

hranice věku respondentů. Nejmenším počtem respondentů se vyznačuje výzkum Pavlici et al. Na druhé straně orientace na transgender, nebinární či intersex lidi vyústila v zastoupení těchto respondentů v počtu, který je oproti výzkumu FRA více než dvojnásobný. Ve studii Pechové nebyli transgender lidé zohledněni vůbec. Bisexuály zahrnovaly tři výzkumy. Zatímco studie Pechové a FRA rozlišovaly mezi bisexuálními ženami a muži, KVOP ne (viz tabulku 2).

Tabulka 2. Výzkumy diskriminace a napadení LGBT+ osob v ČR z hlediska identity a dalších charakteristik respondentů

	Pechová, 2009		FRA, 2014		KVOP, 2019		Pavlica et al., 2019	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Lesby	150	30	565	23	472	24	N/A	N/A
Gayové	289	58	1 432	58	860	43	N/A	N/A
Bisexuální ženy	33	7	163	7	412	21	N/A	N/A
Bisexuální muži	24	5	139	6			N/A	N/A
Transgender	N/A	N/A	170	7	91	5	396**	100
Jiné	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A*			
Respondenti celkem	496	100	2 469	100	1 981	100	396	100
Věková hranice	nad 15 let		nad 18 let		nad 13 let		nad 13	

Pozn.: N/A - neuvedeno; *výzkum udává hodnoty zvlášť za sexuální orientaci a genderovou identitu, které se navzájem překrývají; **včetně nebinárních a intersex lidí

Na základě shromážděného vědění o diskriminaci a násilí motivovaných SOGI nelze jednoznačně říci, že by docházelo k poklesu prevalence. Na vině jsou především zmíněné rozdíly mezi studii, které možnosti komparace zásadně omezují. Z hlediska mapování fenoménu, který by jinak zůstal na celospolečenské úrovni neviditelný, jsou však nanejvýš důležité. Alarmujícím zjištěním je minimální podíl oznámených zkušeností s diskriminací a násilím policii či jiným aktérům, což poukazuje na značnou nedůvěru, kterou si oběti s tímto krokem spojují.

Metoda výzkumu

Naplnění v úvodu stanoveného cíle studie předpokládá zodpovězení následujících otázek: Jaká je prevalence diskriminace z důvodu SOGI u LGBT+ osob? Jaká je prevalence nenávislné viktimizace z důvodu SOGI u LGBT+ osob? V jaké míře tyto osoby své nenávislné napadení oznamují policii nebo nevládním neziskovým organizacím?

Za tímto účelem byl vytvořen dotazník⁸ obsahující celkem 17 hlavních otázek, z nichž tři byly otevřené. Dotazník byl následně umístěn na web a šířen mezi členy LGBT+ komunity prostřednictvím LGBT+ spolků či jiných organizací, které byly osloveny se žádostí o sdílení dotazníku (PROUD, Trans*parent, Lesba.cz), a na Facebooku organizace In IUSTITIA. V základu se tedy jednalo o nepravděpodobnostní výběr vzorku, založený na dostupnosti a dobrovolnosti (Reichel, 2009, s. 84), byť se na sdílení dotazníku prostřednictvím facebookových profilů výše uvedených organizací podíleli i další uživatelé. Dotazník byl určen lidem identifikujícím se jako LGBT+ osoby. Vyplnit jej bylo možné v období mezi 30. červencem a 9. zářím 2018.

Vzhledem k výše zmíněnému problému vymezení analytických kategorií jsme se rozhodli diskriminaci a nenávistné násilí jasněji odlišit. V rámci dotazníkového šetření byli respondenti seznámeni s jejich definicemi:

„Diskriminace znamená, když někdo jedná s nějakou osobou nebo skupinou méně příznivě než s ostatními kvůli konkrétnímu osobnímu rysu (např. kvůli tomu, že je gay).“

„Nenávistné násilí je takové násilí, které bylo motivováno předsudky útočníka či útočnicků proti lidem, kteří se nějak odlišují. Tato odlišnost může být mimo jiné dána sexuální orientací či identitou. Útočník napadá své oběti pro to, kým v jeho očích jsou. Jedná se tedy o Vaši sexuální orientaci či identitu skutečnou i jen domnělou (např. bisexuál je napaden jako homosexuál).“

Oproti předchozím studiím jsme se více soustředili na prozkoumání viktimizace. Vedle prevalence nás zajímala opakovaná viktimizace, podíl viktimizovaných dle identit SOGI, formy útoku a zkušenosti s oznamováním útoků, včetně zohlednění nenávistné pohnutky a hodnocení přístupu policie a činnosti nevládních neziskových organizací. Neziskové organizace hrají důležitou roli v právním poradenství, zprostředkování právních služeb a obecně v péči o poškozené klienty. Jako takové jsou důležitou součástí uplatňování práv obětí v trestním řízení, a proto byly rovněž zařazeny do tohoto výzkumu.

Účastníci výzkumu byli informováni o nedostatku informací o nenávistných útocích proti LGBT+ a možnostech poskytnutí pomoci jejich obětem organizací In IUSTITIA. V neposlední řadě byli poučeni o anonymním charakteru dotazníkového šetření a způsobu zodpovídání stanovených otázek. Explicitně byli vybídnuti k vyplnění dotazníku také ti, kteří žádnou zkušenost s diskriminací nebo násilím z nenávisti, s tím, že pomohou odhadnout jejich prevalenci v české společnosti. Tímto způsobem byli také motivováni při sdílení na Facebooku i jinde. Zpracování a analýza dat byly provedeny pomocí softwaru MS Excel.

⁸ Dotazník na vyžádání u autorů.

Sociodemografické charakteristiky vzorku

Dotazník řádně vyplnilo celkem 224 respondentů. Dva dotazník otevřeli, ale nevyplnili. Z 224 dotazníku jich bylo 32 vyřazeno, neboť se dotázaní označili za heterosexuály. Do analýzy bylo tedy zahrnuto 192 dotázaných, jejichž charakteristiky prezentuje tabulka č. 3. Mužské pohlaví bylo při narození prisouzeno 77 (40 %) jedincům, zatímco ženské 115 (60 %) jedincům. Nejvíce respondentů se nacházelo v nejnižších sledovaných věkových kategoriích, 77 % respondentů bylo mladších 34 let. Mezi nejvíce zastoupenými kategoriemi figurovali gayové a lesby, kteří dohromady tvořili 64 % dotázaných. Bisexuálové a transgender lidé byli ve vzorku zastoupeni méně často, podobně jako pansexuálové, asexuálové a další.⁹ Nejvíce respondentů mělo v době vyplňování dotazníku bydliště v Hlavním městě Praze. Z hlediska velikosti obce respondenti bydleli spíše v obcích s vyšším počtem obyvatel, téměř polovina (49 %) jich žila ve městech s více než 80 000 obyvateli.

Tabulka 3. Sociodemografické charakteristiky vzorku (N = 192)

Pohlaví	N	%	Věkové skupiny	N	%
Muž	77	40	14–23	93	48
Žena	115	60	24–33	59	31
Identita	N	%	34–43	24	13
Gay	63	33	44–53	8	4
Lesba	59	31	54 a více	2	1
Bisexuál	32	17	Neuvedeno	6	3
Transgender	11	6	Místo bydliště	N	%
Pansexuál	6	3	Hlavní město Praha	61	32
Asexuál	3	2	Jihočeský kraj	7	4
Jiná	18	9	Jihomoravský kraj	24	13
Velikost obce	N	%	Karlovarský kraj	2	1
Méně než 799	11	6	Královehradecký kraj	10	5
800–1 999	7	4	Liberecký kraj	2	1
2 000–4 999	23	12	Moravskoslezský kraj	17	9
5 000–14 999	18	9	Olomoucký kraj	11	6
15 000–29 999	19	10	Pardubický kraj	6	3
30 000–79 999	21	11	Plzeňský kraj	14	7
80 000–999 999	34	18	Středočeský kraj	22	11
1 000 000 a více	59	31	Ústecký kraj	10	5
			Vysočina	4	2
			Zlínský kraj	2	1

⁹ Pansexuálové nespojují sexualitu s konkrétním pohlavím osoby, není pro ně důležité. Asexuálové se necítí sexuálně přitahováni muži ani ženami, avšak mohou vytvářet intimní mezilidské vztahy (KVOP 2019, s. 5, 7).

Výsledky

Diskriminace a viktimizace motivované SOGI

Diskriminaci někdy v životě zažilo 121 (63 %) a v posledních 12 měsících 44 (23 %) respondentů. Celoživotní zkušenost s diskriminací měla více jak třetina dotázaných (36 %) ve škole a jedna čtvrtina dotázaných (26 %) v kavárně, restaurantu, baru nebo klubu, přičemž s diskriminací v ostatních oblastech života se potýkalo do 20 % respondentů. V posledních 12 měsících zažilo diskriminaci 9 % respondentů při využívání sociálních služeb, 8 % ve škole a 6 % v kavárně, restaurantu, baru nebo klubu, zatímco na jiných místech to bylo do 5 % respondentů (viz tabulku č. 4).

Tabulka 4. Diskriminace kvůli SOGI dle oblastí života

	Kdykoli v životě				V posledních 12 měsících			
	Ano		Ne		Ano		Ne	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hledání zaměstnání	21	11	171	89	8	4	184	96
V zaměstnání	28	15	164	85	9	5	183	95
Hledání bydlení či ubytování	26	14	166	86	8	4	184	96
Využívání zdravotnických služeb (v nemocnici, u lékaře...)	23	12	169	88	7	4	185	96
Využívání sociálních služeb	33	17	159	83	17	9	175	91
Ve škole (během studia vašeho či vašich dětí)	69	36	123	64	15	8	177	92
Během návštěvy kavárny, restaurantu, baru nebo klubu	49	26	143	74	12	6	180	94
Při nakupování	24	13	168	88	8	4	184	96
V bance nebo pojišťovně	9	5	183	95	4	2	188	98
Ve sportovním nebo fitness klubu	17	9	175	91	6	3	186	97

Obětí násilí motivovaného SOGI se alespoň jednou během svého života stalo 170 (89 %) respondentů. Méně než dvakrát bylo napadeno 90 (47 %) dotázaných, vícekrát než dvakrát bylo napadeno 102 (53 %) respondentů. Nejčastěji byli dotázaní napadáni slovně. Se zastrašováním či vyhrožováním, včetně vyhrožování násilím, se kdykoli v životě potýkalo 42 % respondentů. Za oběť fyzického útoku se označilo 18 % dotázaných a 14 % za oběť sexuálního násilí. V posledních 12 měsících bylo alespoň jednou viktimizováno z důvodu SOGI 98 (51 %) dotázaných. Více než dvakrát bylo v tomto období napadeno 35 (18 %) respondentů, méně než dvakrát bylo napadeno 63 (33 %) respondentů. Dotázaní se stávali obětí nejčastěji slovních útoků (51 %) a zastrašováním nebo vyhrožováním (20 %). Tabulka č. 5 znázorňuje zastoupení jednotlivých forem útoku dle sledovaného období.

Tabulka 5. Viktimizace kvůli SOGI z hlediska formy útoku

	Kdykoli v životě						V posledních 12 měsících					
	Ano		Ne		Chybějící odpovědi		Ano		Ne		Chybějící odpovědi	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Slovní útok	168	88	24	13	0	0	97	51	95	49	0	0
Vyhrožování, zastrašování	81	42	110	57	1	1	39	20	153	80	0	0
Fyzický útok	32	18	159	83	1	1	13	7	179	93	0	0
Útok na majetek	33	17	158	82	1	1	10	5	182	95	0	0
Sexuální útok	26	14	164	85	2	1	9	5	183	95	0	0
Jiná forma útoku	35	18	155	81	2	1	14	7	178	93	0	0

Výskyt násilí motivovaného SOGI byl vyhodnocen z hlediska typu identity dotázaných. V případě celoživotní prevalence nebyly zaznamenány příliš výrazné rozdíly: 84 % u leseb, 87 % u gayů, 87 % u transgender osob a 88 % u bisexuálů. Zajímavější je situace na úrovni posledních 12 měsíců, kdy rozdíl mezi nejvyšší a nejnižší prevalencí činí 51 procentních bodů. Zatímco vyšší prevalence byla registrována u transgender lidí (80 %) a leseb (57 %), nižší prevalenci měli bisexuálové (38 %) a gayové (37 %). Podobu útoků na transgender osoby přibližuje níže uvedená odpověď na otevřenou otázku, v jejímž rámci mohli respondenti vlastními slovy popsat své zkušenosti s násilím motivovaným SOGI:

„Jela jsem autobusem, za mnou seděl opilý spolucestující. V momentě, kdy si mě všiml, si mě dobře změřil a začal na celý autobus pokřikovat: ‚Je to homouš! Zastranej homouš! Nechal by ses píchat do zadku, co?! Měli by ti dát co proto!‘ Bála jsem se na něj podívat, protože při každém výroku se víc a víc nadzvedával, jako by chtěl na mě vyrazit. Když jsem vystupovala, zaslechla jsem jenom: ‚No, jen radši padej, ty homouši!‘ Bylo to ponižující o to víc, že jsem trans dívka a kvůli epilaci ten den jsem musela oželet holení a líčení, takže mě srovnal podle šatů a malého strniště jako ‚homouše‘, nic jiného.“¹⁰

Celkem se své zkušenosti s viktimizací rozhodlo popsat 53 (28 %) respondentů. Odpovědi názorně ilustrují, jakým způsobem násilí motivované SOGI probíhá a jak různorodé jeho okolnosti mohou být. Zveřejňujeme některé z těch, které popisují důsledky tohoto násilí na každodenní život napadených:

„Já napadena otcem své přítelkyně. U přítelkyně doma, před půl rokem, byl opilý a zjistil to. Protože na mě hulákal: ‚Zkurvená lesbo!‘ Nezdraví mě a vlastně pro něj neexistuju.“

¹⁰ Popisy byly částečně stylisticky a gramaticky upraveny (doplnění diakritiky, interpunkce, odstranění překlepů atd.).

„Byl jsem slovně napaden. Bylo to po Pride průvodu na tramvajové zastávce. Neznámý muž na mě křičel a sprostě nadával (buzerante, teplouši...). Schylovalo se k fyzickému útoku. Utekl jsem.“

„Já a moje kamarádka jsme byly v restauraci, dávaly jsme si pivo a mluvily o všem možném, včetně homosexuality. Pán od vedlejšího stolu se zeptal, co si o nich myslíme. Já se bez obalu přiznala ke své sexualitě, kamarádka odpověděla stejnou otázkou. Pán se hned rozpovídal, že by měli homosexuály odvést na pustý ostrov, aby vymřeli. A že je mu líto zvířat, na kterých se dělají pokusy, když by se mohli dělat na homosexuálech.“

„Klasika. Jdu s přítelkyní po ulici a kolemjdoucí muž začne vykřikovat nadávky, které se týkají naší orientace. Dále nám přičetl za vinu budoucí vyhynutí lidstva. Přímo toto napadení následky nemá, ale podobné zkušenosti nás naučily, že pokud jdeme kolem nebezpečně vypadající skupinky lidí, raději se pustíme.“

Oznamování viktimizace policii a nevládním neziskovým organizacím

Oznamování útoku motivovaného SOGI policii bylo spíše ojedinělé. Některé ze svých napadení nahlásilo v životě 10 ze 170 (6 %) respondentů a v posledních 12 měsících 5 z 98 (5 %) respondentů. Ve vztahu k policii byla též kladena otázka, zdali vyšetřování pracovalo také s nenávistnou pohnutkou. Z 10 dotázaných jich šest uvedlo, že neví, zda se jí policie zabývala, a tři tvrdili, že vyšetřována nebyla. Pouze jeden respondent sdělil, že se policie nenávistné pohnutce věnovala. Dotázaní se rovněž mohli vyjádřit k přístupu policie, hodnocen byl „jako ve škole“. Z deseti oznamujících ohodnotili čtyři policejní přístup jedničkou. Dvojku a trojku získala policie jednou. Čtyřku jí přisoudili dva dotázaní a pětku jeden. Hodnocení policie budeme ilustrovat na dvou úryvcích z dotazníku, kde respondenti měli možnost vyjádřit se k práci této instituce slovně. Jedno hodnocení je negativní, druhé pozitivní:

„Podal jsem trestní oznámení, ale Policie ČR bohužel v ČR homosexuály nebrání. Vše uzavřeli s tím, že se nejednalo o trestný čin (ani o podněcování k nenávisti, ani k podněcování k trestnému činu, ani k hanobení rasy aj. Celkem smutné).“

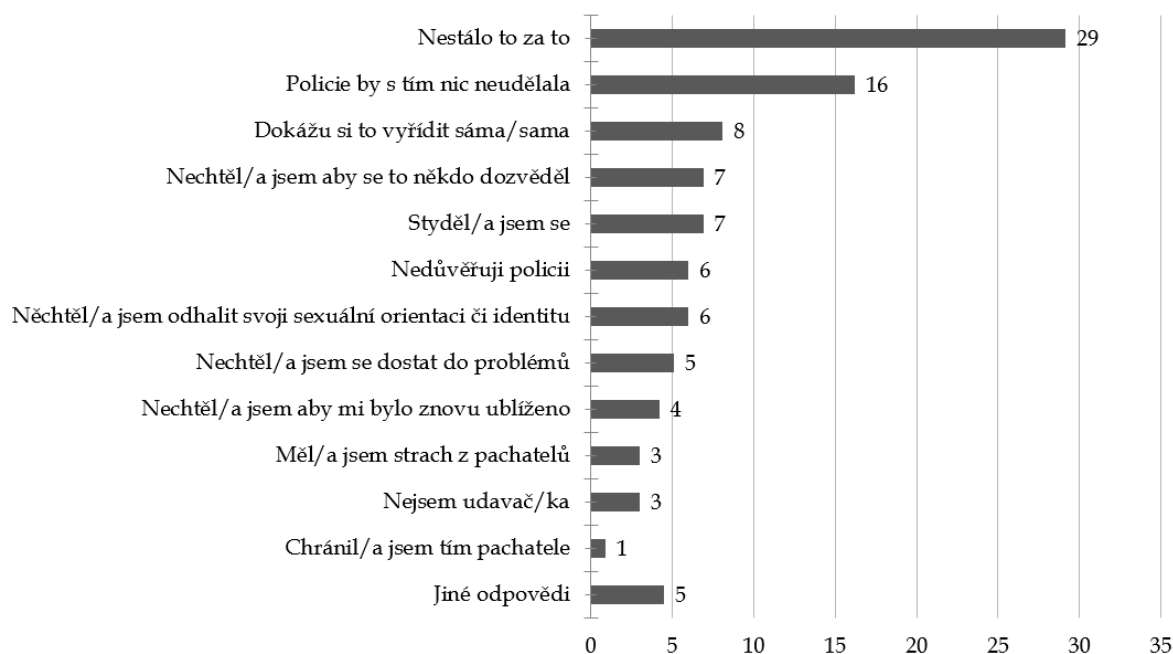
„Napadena byla nejprve moje přítelkyně a poté já. Bylo to v Praze u zastávky tramvaje plné lidí, přes den. Samozřejmě nemůžu vědět s jistotou, co ho k tomu přimělo, ale šly jsme spolu a držela jsem přítelkyni za ruku (jakoby za paži, ne přímo za ruku). Pachatel mohl být i jen pod vlivem drog, byl to vyšší muž asi 40 let. Šel po ulici, viděl nás, začal chňapat po přítelkyni, jako by ji chtěl hladit po hlavě. Já jsem se nahlas ohradila, ať na ni nesahá. Poté se začal ohánět po mně svou cigaretou. Obě nás přimáčkkl ke zdi a říkal něco jako: ‚Teď teprve uvidíte,‘ a začal si druhou rukou sahat na rozkrok atd. Nemohly jsme se úplně pohnout, neb nás chtěl pořád popálit cigaretou. Vyhrožovala jsem, že zavolám policii. To se mi podařilo. Ti pak poměrně rychle přijeli. On, jakmile uviděl policii, nás přestal cigaretou ohrožovat a namísto

toho začal dělat posměšné komentý, že nic nedělal a že je směšné, že by chtěl napadnout ,holky, ale jaký holky, TAKOVÝHLE holky'. Každopádně díky rychlé a slušné policii nás nechal jít a policie to začala řešit. Vyslechli nás na místě, vše si zaznamenali, vzali ho stranou a možná si ho i odvezla, neb byl pod vlivem. To už jsme z obavy o bezpečnost odešly (aby si nás moc nezapamatoval pachatel či jeho kamarádi kolem). Nikdo z kolemjdoucích se ani nepodíval. Neměly jsme žádné fyzické následky, ale já jsem se pak hodně bála o bezpečnost. Vyhýbaly jsme se té zastávce v obavě před ním či jeho kamarády, chodily jsme radši na vzdálenější zastávku a snažily se být méně nápadné.“

Nevládní neziskové organizace kontaktovalo po napadení více respondentů. Celkem své napadení motivované SOGI nahlásilo nevládním neziskovým organizacím 40 ze 170 respondentů (24 %) a v případě útoků v posledních 12 měsících 19 z 98 (19 %) respondentů. O jakou organizaci se jednalo, uvedli jen tři dotázaní (S barvou ven, 2x Trans*parent) a ve všech případech uvedli, že se pracovníci organizace věci aktivně zabývali.

Důvody, proč respondenti své napadení neoznámili, se lišily (viz graf č. 1). Nejčastěji se objevoval důvod, že „to nestálo za to“ (29 % ze všech důvodů). Dále se velmi často objevovala odpověď, že by s tím policie nic neudělala (16 %).

Graf 1. Důvody neoznámení útoku kvůli SOGI, jenž se stal respondentům naposledy (v %)

N = 333

Několik respondentů své důvody k neoznámení incidentu, který se jim stal naposledy, popsalo vlastními slovy. Níže uvedené popisy ukazují, že jimi může být jak obava z možného vyhodnocení násilného střetu na straně policie, tak stud napadených osob:

„Jeden feťák měl se mnou jako s ‚buznou‘ problém. Měl jsem růžové tričko, jinak si myslím, že by buznu nazval i heteráka, pokud by si oblékl růžové triko. Napadl mě muž kolem 23 let ráno pěští, stalo se to v parku ve tři ráno. Moji kamarádi ho doběhli a zlomili mu nos, přijela policie. Následek nevyvodili, měl jsem naraženou spodní čelist a roztrhlý ret. Odmítal jsem podat trestní oznámení. Nechtěl jsem, aby měl kdokoli problém.“

„Stalo se to mně, když jsem šla okolo páté hodiny spolu s kamarádkou ze školy. Ve městě jsou určité oblasti, kde o mně každý ví, že jsem lesba. Když jsme procházeli kolem hospody, jeden z pravidelných návštěvníků měl už slušně připito. Vypotácel se ze zahrádky a křičel něco jako: ‚To je ta buzna zasraná!‘ Ukazoval na mě prstem a přibližoval se, takže jsem zrychlila, ale už bylo moc pozdě. Vystartoval a shodil mě na zem. Potom už ho chytil nějaký jiný muž a odvláčel ho zpátky. Nestalo se mi nic hrozného, ale byla jsem dost otřesená. Kamarádka chtěla, abych zavolala policii, jenže jsem byla tak vykořeležená a za celou situaci se styděla, že jsem to nechala být a radši to neřekla ani rodičům.“

Diskuse

Tato studie zkoumala, zaprvé, prevalenci diskriminace a násilí motivovaných SOGI u LGBT+ osob. Alespoň jednou v životě byl takto diskriminován a/nebo napaden každý devátý respondent, přičemž podíl napadených je výrazně vyšší než podíl diskriminovaných a podstatná část napadených se setkala s útoky opakovaně. Zjištěné hodnoty prevalence jsou poměrně vysoké, a to i v kontextu výzkumů dříve realizovaných v ČR. Jakkoli je tuto skutečnost třeba interpretovat vzhledem k rozdílům v metodologii a nastavení předchozích výzkumů (viz výše) a výzkumným limitům této studie (viz níže), lze říci, že se jedná o potvrzení dosavadního trendu, upozorňujícího na nemalou újmu, jež vzniká českým LGBT+ lidem na základě jejich sexuální či genderové odlišnosti.

V relativním souladu s dřívějšími studiemi je i následující zjištění. Jako jedna z oblastí života, kde nejčastěji dochází k diskriminaci, byla identifikována škola. Toto zjištění je však třeba reflektovat ve vztahu k nadreprezentování mladších respondentů ve zkoumaných vzorcích (srov. Pechová 2009, s. 6; KVOP, 2019, s. 25; Pavlica et al., 2019, s. 11). Do úvahy je vhodné vzít i odlišné časové vymezení, kdy s celoživotní prevalencí pracovali Pavlica et al. (2019), zatímco Pechová (2009) a KVOP (2019) s posledními pěti lety. Oba faktory mohou mít vliv na zastoupení respondentů s diskriminací ve škole – čím mladší vzorek a delší období, tím více zkušeností.

Dále tato studie upozornila na relativně častější napadání transgender osob a leseb v posledních 12 měsících. Z hlediska celoživotní prevalence nebyly rozdíly mezi různými identitami příliš výrazné. K podobnému závěru dospěla Pechová (2009, s. 6–

8), jež v posledních pěti letech zaznamenala ve fyzickém napadení a obtěžování jen minimální rozdíly u leseb, gayů, bisexuálních mužů a bisexuálních žen. KVOP (2019, s. 54) nezjistil větší rozdíly mezi sexuální orientací a genderovou identitou u napadení a obtěžování, ale v případě diskriminace a obtěžování došel podobně jako dříve FRA (2014) k závěru, že jsou takto postihovány více transgender osoby a lesby. O vysoké prevalenci diskriminování a napadání transgender osob svědčí též Pavlica et al. (2019, s. 31). Transgender osoby a lesby lze považovat za ohroženější než bisexuály a gaye. Příčiny vyššího zastoupení v českém kontextu musejí být dále objasněny, ač patrně souvisí s vyšší vizibilitou jejich odlišnosti, jak to v případě transgender osob ukazuje výše uvedená citace.

Co se týče formy útoku, prezentovaná studie je v souladu s širším trendem, kdy se nejčastěji vyskytuje slovní násilí, následované vyhrožováním, fyzickým a sexuálním útokem (Pechová, 2009; KVOP, 2019, s. 54). Oproti dostupným studiím byla v této studii poprvé zmapována prevalence útoků na majetek, jež v posledních 12 měsících odpovídala hodnotě sexuálního násilí a během celého života hodnotě mezi ním a fyzickým násilím. Jakkoli se tedy nejedná o příliš častou formou útoku, stále je to určitá újma, s níž se musejí oběti vyrovnávat.

Zadruhé se studie soustředila na neoznamování diskriminace a násilí motivovaných SOGI, což je i v zahraniční literatuře považováno za podstatný problém (Stotzer 2014, s. 46–47). Přestože se policie jeví jako nejdůležitější příjemce oznámení útoku (srov. KVOP, 2019, s. 51), obrací se na ni jen velmi malá část obětí. Pokud jde o násilí, v našem výzkumu policii vyhledalo 6 % s celoživotní zkušeností a 5 % se zkušeností v posledních 12 měsících. To lze považovat za ještě menší podíl, než který zjistili FRA a KVOP (2019, s. 55). Důvody k neoznamování incidentů policii vysvětluje Pechová (2009, s. 14) strachem obětí násilných útoků, přičemž „mnohdy je [...] podložen špatnými zkušenostmi s prací policie“. Podobně ve výzkumu KVOP (2019, s. 56) se asi pětina napadených na policii neobrátila proto, že „jí nedůvěřuje a bála se zesměšnění a toho, že jejich případ nebude brán vážně“. V této studii se přesvědčení, že by policie nic s útokem neudělala, umístilo na druhém místě hned za důvodem, že oznámení nestálo za to. Nespokojenost se objevovala též v hodnocení policejního přístupu. Lze tedy souhlasit, že důvěra v policii je u LGBT+ osob poměrně omezená. Neziskovým organizacím oznámilo své napadení mnohem více respondentů, avšak jejich role v pomoci obětem musí být dále zkoumána.

Výpovědní hodnotu prezentovaného výzkumu limituje kromě malého počtu respondentů také neurčitelná míra reprezentativity vzorku. Stejně jako závěry předchozích studií, ani naše závěry nelze zobecňovat na celkovou populaci LGBT+ osob. Obecně jsou pokusy o reprezentativní výzkumy v případě členů sexuálních a genderových menšin spojeny s mnohými těžkostmi (viz např. Binson, 2007). Online šetření s účelovým výběrem respondentů představuje obvyklou metodu ve výzkumech názorů, postojů a zkušeností s diskriminací a nenávistným násilím u LGBT+ osob (Blondeel et al., 2018), které lze zařadit mezi tzv. *hard-to-survey* populace (Tourangeau, 2014). To se odráží i v českém kontextu, kde není známa ani velikost, ani

složení LGBT+ populace a kde online šetření představuje dominantní strategii produkce dat. Nemožnost aplikovat náhodný výběr nicméně limituje výpovědní hodnotu zjištěných závěrů – zejména s ohledem na nízkou reliabilitu získaných dat. Zároveň je tato strategie limitována nízkou návratností. Obojí platí rovněž pro tuto studii.

V ČR nadto chybí báze kvantitativních celopopulačních výzkumů, na jejichž základě by bylo možné stavět další výběrová šetření. Jedinou výjimkou je šetření Roubalové et al. (2019, s. 81), které reprezentativnímu souboru kladlo otázku na přítomnost nenávistného motivu ve fyzickém napadení, včetně sexuální orientace, jehož se stali dotázaní obětí. Desetina těchto obětí uvedla, že byl útok nenávistně motivovaný, ale podrobnější vyhodnocení ve studii chybí. Naše studie nemůže a ani nechce suplovat realizaci reprezentativních viktimizačních šetření. Je třeba ji chápat spíše jako sondu do studované problematiky, která doplňuje předcházející výzkumy.

Co se týče složení vzorku, v tomto výzkumu je oproti výše citovaným výzkumům zastoupeno více žen a s výjimkou KVOP (2019) více mladých lidí. V obou případech jsou rozdíly poměrně zásadní. Zatímco ve zmiňovaných výzkumech tvořily ženy mezi respondenty menšinu, v našem případě bylo žen 60 %. Pokud jde o věk, ve zkoumaném vzorku bylo téměř 80 % dotázaných mladších 34 let, což je oproti jiným výzkumům relativně více. Zastoupení respondentů ve vyšších věkových kategoriích bylo podobně nízké, v našem vzorku tvořili starší 54 let pouze 1 %. Zčásti lze nízké zastoupení starších osob vnímat jako důsledek zvolené metody, online dotazníku (Pechová, 2009, s. 6).

Při reflexi výzkumných zjištění je třeba zohlednit faktor samovýběru. Předpokládáme, že dotazník měli větší zájem vyplnit ti, kteří byli v minulosti diskriminováni nebo nenávistně napadeni, čímž došlo ke zvýšení prevalence těchto fenoménů. Skutečnost poměrně vysoké prevalence diskriminace a zejména zkušenosti s nenávistným napadením lze možná vysvětlit také tím, že dotazník byl šířen prostřednictvím facebookového profilu organizace, která se právě na předsudečné násilí zaměřuje.

O validitě výzkumných zjištění lze však uvažovat i jinak, a sice z hlediska souběžné validity. V tomto ohledu lze, zjednodušeně řečeno, považovat za validní zjištění ta, která odpovídají zjištěním o stejném fenoménu z jiných zdrojů (Junger-Tas & Marshall, 1999). Jak již bylo řečeno, výsledky našeho výzkumu do značné míry odpovídají zjištěním jiných podobně zaměřených výzkumů v Česku. V tomto ohledu jsou v zásadě konzistentní s interpretací závěrů dosud provedených zahraničních šetření orientovaných na násilí motivované SOGI, kterou nabízí Moran (2015) a kterou níže parafrázujeme:

- Většina respondentů tvrdila, že zažila tento typ násilí. U mnohých z nich se jednalo o opakovanou zkušenost.
- Nejčastější zkušenost měli respondenti s obtěžováním a násilím menší intenzity.
- Většina incidentů nebyla oznámena policii.

- Neoznámení incidentu bylo zdůvodněno dvěma hlavními způsoby: Prvním je strach z policie, ať už je dán zkušenostmi, vnímáním či očekáváním diskriminace či opětovné viktimizace ze strany policie, špatnými zkušenostmi s policisty, hrozbou stíhání samotné oběti, nebo obavou, jak bude s oznámením naloženo. Druhý důvod souvisí s povahou vlastního fyzického napadení: je příliš triviální, nevznikla žádná újma, policie by s tím nic neudělala nebo by se mu nevěnovala.

Závěr

Tato studie poukázala na zkušenost s diskriminací a/nebo násilím motivovanými SOGI u značné části dotazovaných. Předsudečné násilí přitom představuje mnohem častější zkušenost než diskriminace. Takto vysoká prevalence bude mít dopady jak na psychické zdraví dotčených respondentů, tak na celou LGBT+ komunitu, jejíž příslušníci žijí s vědomím rizika napadení, které sami mohou jen omezeně ovlivnit. S vysokou prevalencí koresponduje vysoká míra neoznámených zkušeností s předsudečným napadením. Z toho plyne, že policie má jen velmi malé povědomí o trestných činech motivovaných SOGI. Navíc jen jeden z 10 dotázaných, kteří své napadení nahlásili, odpověděl, že se policie zabývala nenávistnou pohnutkou. Ani neziskové organizace tedy nemají mnoho informací o těchto útocích, přestože je v souvislosti se svým napadením kontaktovalo relativně více respondentů.

Tyto závěry potvrzují v souladu s dříve provedenými výzkumy, že diskriminace a násilí motivované SOGI jsou v ČR přítomny a dotýkají se nemalé části české společnosti. Obdobně jako KVOP (2019) nebo někteří informanti dotazovaní v rámci výzkumu zaměřeného na postihování trestných činů z nenávisti z pohledu aktérů trestního řízení (srov. Walach et al., 2017, s. 43) se domníváme, že by tyto pohnutky měly být zohledněny v trestním zákoníku ve skutkových podstatách trestných činů z nenávisti. Absence této právní úpravy je nespravedlivá, neboť znemožňuje potrestat pachatele způsobem adekvátním individuální i společenské závažnosti jeho činů. Dále nedovoluje trestné činy motivované SOGI evidovat v informačních systémech orgánů činných v trestním řízení a na této bázi vytvářet oficiální statistiky této trestné činnosti. Neexistenci těchto statistik lze přitom považovat za omezení schopnosti státního aparátu násilí motivované SOGI efektivně řešit. Přijetím potřebné novelizace vyšle státní signál, že se o problematiku nenávistných útoků na LGBT+ osoby zajímá, čímž by se mohla snížit míra neoznamování těchto skutků policii. Totéž platí pro odhalování a vyšetřování kriminality motivované SOGI. Jsou jedním ze způsobů budování důvěry u LGBT+ osob a zlepšování jejich zdravotního stavu.

Pro českou kriminologii z výše uvedeného plyne zejména potřeba dalšího výzkumu. Útlak LGBT+ osob je zatím v této disciplíně převážně opomíjen, ačkoli ve světě existuje již množství kvantitativních i kvalitativních studií. Spolu s větším prostorem věnovaným otázkám na viktimizaci LGBT+ osob (nejen) z důvodu SOGI v

celopopulačních výběrových šetřeních lze doporučit realizaci interpretativních výzkumů, které by pomohly lépe pochopit mechanismy a konsekvence viktimizace, včetně oznamování incidentů různým aktérům. Mimo jiné by výzkum mohl pomoci objasnit, proč jsou to právě transgender osoby a lesby, které jsou napadány častěji oproti bisexuálům a gayům, jak to ukazují výše citované studie. Kromě toho se nabízejí témata jako napadání ze strany příbuzných či blízkých osob, vyrovnávání se na napadení ve veřejném prostoru, narativy pachatelů o důvodech napadení či rozhodování policistů při rozpoznávání a objasňování trestných činů z nenávisti.

BENJAMIN PETRUŽELKA působí na Klinice adiktologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze a v organizaci In IUSTITIA. Odborně se věnuje tématům na pomezí oblastí sociologie, kriminologie a veřejného zdraví.

VÁCLAV WALACH je postdoktorským výzkumným pracovníkem na Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Odborně se věnuje především otázkám bezpečnosti a nebezpečnosti v sociálně vyloučených lokalitách. V organizaci In IUSTITIA má na starost realizaci a koordinaci výzkumné činnosti.

KLÁRA KALIBOVÁ je právníčkou a ředitelkou organizace In IUSTITIA. Dlouhodobě se zabývá studiem trestných činů z nenávisti a zastupováním obětí trestných činů z nenávisti.

Literatura

Binson, D., Blair, J. D., Huebner, M., & Woods, W. J. (2007). Sampling in surveys of lesbian, gay, and bisexual people. In: I. H. Meyer, M. E. Northridge (Eds), *The Health of Sexual Minorities: Public Health Perspectives on Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Populations* (pp. 375–418). Boston, MA: Springer.

Blondeel, K., de Vasconcelos, S., García-Moreno, C., Stephenson, R., Temmermana, M., & Toskin, I. (2018). Violence motivated by perception of sexual orientation and gender identity: A systematic review. *Bull World Health Organ*, 96(1), 29–41.

Bostwick, W. B., Boyd, C. J., Hughes, T. L., West, B. T., & McCabe, S. E. (2014). Discrimination and mental health among lesbian, gay, and bisexual adults in the United States. *American Journal of Orthopsychiatry*, 84(1), 35–45, <http://dx.doi.org/10.1037/h0098851>.

Burgess, D., Lee, R., Tran, A., & Van Ryn, M. (2007). Effects of perceived discrimination on mental health and mental health services utilization among gay, lesbian, bisexual and transgender persons. *Journal of LGBT Health Research*, 3(4), 1–14, <https://doi.org/10.1080/15574090802226626>.

Cramer, R. J., McNiel, D. E., Holley, S. R., Shumway, M., & Boccellari, A. (2012). Mental health in violent crime victims: Does sexual orientation matter? *Law and Human Behavior*, 36(2), 87–95, <http://dx.doi.org/10.1037/h0093954>.

Čížek, T., Šmídová, M. & Vávra, M. (2017.) *Inventura předsudků*. Praha: Academia.

FRA (European Union Agency for Fundamental Rights). (2014). *EU LGBT Survey: European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey: Main results*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Guatsi, P. & Bustikova, L. (2019.) In Europe's Closet: the rights of sexual minorities in the Czech Republic and Slovakia. *East European Politics* (publikováno online), <https://doi.org/10.1080/21599165.2019.1705282>.

Herek, G. M. (1990). The context of anti-gay violence: Notes on cultural and psychological heterosexism. *Journal of Interpersonal Violence*, 5(3), 316–333, <https://doi.org/10.1177/088626090005003006>.

Herek, G. M. (2004). Beyond "Homophobia": Thinking About Sexual Prejudice and Stigma in the Twenty-First Century. *Sexuality Research & Social Policy*, 1(2), 6–24, <https://doi.org/10.1525/srsp.2004.1.2.6>.

Herek, G. M. (2009). Hate crimes and stigma-related experiences among sexual minority adults in the United States: Prevalence estimates from a national probability sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(1), 54–74, <https://doi.org/10.1177/0886260508316477>.

Herek, G. M., & Garnets, L. D. (2007). Sexual orientation and mental health. *Annual Review of Clinical Psychology*, 3, 353–375, <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091510>.

Hlad'ó, P. (2016). Sexuální předsudky heterosexuálů vůči homosexuálům a homosexualitě – syntéza poznatků. In: P. Hlad'ó, (Ed.), *Sborník z mezinárodní vědecké konference ICOLLE 2016* (pp. 100–114). Brno: Mendelova univerzita v Brně.

Hunt, E., & Špatenková, N. (2011). LGBT jako osoby ohrožené domácím násilím. In: D. Ševčík, N. Špatenková, (Eds), *Domácí násilí. Kontext, dynamika a intervence* (pp. 111–119). Praha: Portál.

Iganski, P., & Levin, J. (2015). *Hate crime: A global perspective*. London: Routledge.

IGLA-Europe. (2019). Rainbow Europe 2019. IGLE-Europe (online, citováno dne 12. 3. 2020), dostupné na adrese: <https://www.ilga-europe.org/rainboweurope/2019>.

In IUSTITIA. (2016). *Zpráva o násilí z nenávisti v České republice v roce 2015*. Praha: In IUSTITIA.

- Jackson, S. (2006). Gender, sexuality and heterosexuality: The complexity (and limits) of heteronormativity. *Feminist Theory*, 7(1), 105–121, <https://doi.org/10.1177/1464700106061462>.
- Jenness, V., & Grattet, R. (2001). *Making hate a crime: From social movement to law enforcement*. New York: The Russell Sage Foundation.
- Junger-Tas, J., & Marshall, I. H. (1999). The self-report methodology in crime research. *Crime and Justice*, 25, 291–367, <https://doi.org/10.1086/449291>.
- Kalibová, K. (2017). *Trestná činnosť z nenávisťi de lege lata a de lege ferenda – některé hmotně právní aspekty*. Nepublikovaná disertační práce. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity.
- Kalibová, K., Pawlik, K., & Biháriová, I. (2016). *Tváří v tvář předsudečnému násilí – příručka pro sociální pracovníky a pracovníce*. Praha: In IUSTITIA.
- KVOP (Kancelář veřejného ochránce práv) (2019). *Být LGBT+ v Česku: Zkušenosti LGBT+ lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávisťi*. Brno: Veřejný ochránce práv.
- Lind, A. C. (2013). Heteronormativity and sexuality. In: G. Waylen, K. Celis, J. Kantola, S. L. Weldon, Eds, *The Oxford handbook of gender and politics* (pp. 189–213). Oxford: Oxford University Press.
- Meyer, D. (2010). Evaluating the severity of hate-motivated violence: Intersectional differences among LGBT hate crime victims. *Sociology*, 44(5), 980–995, <https://doi.org/10.1177/0038038510375737>.
- Moran, L. J. (2015). LGBT hate crime. In: N. Hall, A. Corb, P. Giannasi, J. G. D. Grieve, (Eds), *The Routledge international handbook on hate crime* (pp. 266–277). New York: Routledge.
- Nedbálková, K. (2016). Idle Ally: The LGBT Community in the Czech Republic. In: I. Jusová, J. Šiklová, (Eds), *Czech Feminisms. Perspectives on Gender in East Central Europe* (pp. 205–221). Bloomington: Indiana University Press.
- Novotná, J. (Ed). (2016). *LGBT senioři/rky – neviditelná menšina. Situace stárnoucích leseb, gayů, bisexuálních a trans osob v České republice a perspektivy LGBT přátelské zdravotní a sociální péče*. Praha: PROUD.
- Pavlica, K., Heumann, V., Kučera, Ch. et al. (2019). *Obavy a přání trans lidí. Výsledná zpráva z výzkumu realizovaného spolkem Trans*parent v roce 2018*. Praha: Trans*parent.
- Pechová, O. (2009). Diskriminace na základě sexuální orientace. *E-psychologie*, 3(3), 1–16.

- Pechová, O. (2010). Násilí z nenávisti na základě sexuální orientace. In: Kolektiv autorů, *Zapomenuté oběti. Násilí z nenávisti a poradenství pro jeho oběti v ČR* (pp. 177–183). Praha: Foundation „Remembrance, Responsibility and Future“, Kulturbüro Sachsen. V., In IUSTITIA.
- Pickles, J. (2019). LGBT hate crime: Promoting a queer agenda for hate crime scholarship. *Journal of Hate Studies*, 15(1), 39–61, <https://doi.org/10.33972/jhs.161>.
- Plumm, K. M., & Leighton, K. N. (2019). Sexual orientation and gender bias motivated violent crime. In: B H. Bornstein, M K. Miller, (Eds), *Advances in Psychology and Law*. Vol. 4 (pp. 175–196). New York: Springer.
- Pracovní skupina pro otázky sexuálních menšin ministryně pro lidská práva a národnostní menšiny Džamily Stehlíkové. (2007). *Analýza situace lesbické, gay, bisexuální a transgender menšiny v ČR*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Procházka, I., Janík, D., & Hromada, J. (2003). *Společenská diskriminace lesbických žen, gay mužů a bisexuálů v ČR*. Praha: Gay iniciativa v ČR.
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing.
- Roubalová, M., Holas, J., Kostelníková, Z., & Pešková, M. (2019). *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Russell, S. T., & Fish, J. N. (2016). Mental health in lesbian, gay, bisexual, and transgender (LGBT) youth. *Annual Review of Clinical Psychology*, 12, 465–487, <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-021815-093153>.
- Smyth, M., & Jenness, V. (2014). Violence against sexual and gender minorities. In: R. Gartner, B. McCarthy, (Eds), *The Oxford handbook of gender, sex, and crime* (pp. 403–423). Oxford: Oxford University Press.
- Stotzer, R. (2014). Bias crimes based on sexual orientation and gender identity: Global prevalence, impacts, and causes. In: D. Peterson, V. R. Panfil, (Eds), *Handbook of LGBT Communities, Crime, and Justice* (pp. 45–64). New York: Springer.
- Tourangeau, R. (2014). Defining hard-to-survey populations. In: R. Tourangeau, B. Edwards, T. P. Johnson, K. M. Wolter, N. Bates (Eds), *Hard-to-survey populations* (pp. 3–20). Cambridge: Cambridge University Press.
- Walach, V., Divišová, V., Kalibová, K., & Kupka, P. (2017). *Lifecycle of a hate crime. National report – Czech Republic*. Praha: In IUSTITIA.
- Walters, M. A., Paterson, J. L., McDonnell, L., & Brown, R. (2019). Group identity, empathy and shared suffering: Understanding the ‘community’ impacts of anti-LGBT and Islamophobic hate crimes. *International Review of Victimology*. <https://doi.org/10.1177/0269758019833284>.

Woods, J. B. (2017). The LGBT identity and crime. *California Law Review*, 105(3), 668–734, <https://dx.doi.org/10.15779/Z389W08Z24>.

Woods, J. B., & Herman, J. L. (2015). Anti-transgender hate crime. In: N. Hall, A. Corb, P. Giannasi, J. G. D. Grieve, (Eds), *The Routledge international handbook on hate crime* (pp. 278–289). New York: Routledge.

Zavoral, P. (2015a). Analýza: Homoklády, musulmani a tmavočeši online. *HateFree* (online, citováno dne 29. 11. 2019), dostupné na adrese: <https://www.hatefree.cz/analyza-homoklady-musulmani-a-tmavocesni-online>.

Zavoral, P. (2015b). Analýza: Teplajzníci, bobroušci a mačoženy na českém webu. *HateFree* (online, citováno dne 29. 11. 2019), dostupné na adrese: <https://www.hatefree.cz/blo/analyzy/1130-analyza-lgbt>.